

Observatoriul este de două ori în săptămână, Miercuri și Sâmbătă.

Prețurile

pentru Sibiu pe 1 an întreg 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai mult pe an; — trimis cu poștă în lăuntrul monarhiei pe 1 an întreg 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — În străinătate pe 1 an 10 fl. sau 22 franci, pe 6 luni 5 fl. sau 11 franci. — Numeri singuratici se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politic, national-economic și literar.

Anul III.

Ori-ce inserate,

se plătesc pe serie sau lunar, cu litere merute garmondu, la primă publicare câte 7 cr., la a doua și a treia câte 6 cr. v. a. și peste aceea 30 cr. de timbru la tesaurul public.

Prenumeratiunile se pot face în modulu celui mai ușor prin assemnatiunile poștei statului, adresate de a dreptul la Redacțiunea Diariului

„Observatoriul” în Sibiu.

Nr. 40.

— Sibiu, Sâmbătă 17/29 Maiu. —

1880.

Ide'a de statu a Austriei.

De Dr. Franciscu Palacky.

(Urmare.)

Este de prisos a mai demonstra, că situațiunea statului austriac, cu privire la relațiunile nationalitatilor, difere în modu esentialu de toate celelalte state din lume. Este adevăratu că d. e. gigantică Rusia coprinde în sinulu seu și mai multe populațiuni de câtu Austri'a; dar cu toate acestea populațiunea sa principală, cea slavo-russa, reprezenta nici mai multu nici mai puțin de câtu 84 procente a întregii sale populațiuni. În alte țări, precum în Franța, Anglia, Prusia etc. această proporțiune este încă și mai favorabilă pentru populațiunea principală. Din contra în Austri'a germanii reprezenta d'abea 23 procente, maghiarii 14%, italienii și românii la vreo 17%, și slavii 45% a întregii populațiuni. Slavii reprezenta majoritatea relativă, ei înse cu privire la tradițiunile lor limbice, istorice și literare se subinpartu în mai multe semintii, așa în câtu ei cu greu se potu numi unu singuru popor. Marea emigrațiune a poporaloru, care își luase începutulu înainte de această cu cincispre-diece secole, își pierduri furia sa și se opri prin navalirea maghiarilor intemplantă înainte de această cu o mie de ani în Ungaria, pe teritoriulu actualulu stat austriac. Navalirea maghiarilor au devenitu înse pentru slavi principalulu obstacolu, care i-au împiedecatu că în decursulu timpulu se se unesca într'unu întregu organicu, că statu nationalu, așa precum le au succedat această vecinilor germani.

Că națiuni de origine atât de diferită, s'au unitu înainte de această cu trei secole, prin tratate încheiate de bună voia, în statulu austriac într'o unitate de statu, această cu o consideru că este o mare bunătate, pe care prevedinti'a divină le a oferitu acelor națiuni. Se admittemu, că această nu s'ar fi intemplantu și că fiacare din aceste națiuni și-ar fi conservatu deplin'a lor su-

veranitate: prin câte lupte sangerose și reciproce n'aru fi trecut ele până acuma! și potu că unele din ele și-ar fi aflatu chiaru și peirea în acele lupte! De și este adevăratu, că o astfelu de uniune oferea mai puțin terenu pentru ambițiunea și poftă de domnia a singurateceloru persoane: dar prin această nu au disparutu și ocașiunea pentru o activitate onestă de statu.

Asia numită onore, care deriva din opresiunea altor'a, nu se deosebesce în esența, de onore, sau mai bine disu, infamii'a banditulu, ci numai după mărimea gradulu seu. Cându înse cineva afirmă, că uniunea n'au fostu totdeauna făcută în favorulu partiloru constitutive ale întregulu, apoi nu voi negă nici-decum, că s'au făcutu foarte multe, care nu trebuia se se facă și că unele s'aru fi potutu face cu multu mai bine. Sentința dreaptă asupra trecutulu aparține înse singuru și numai lui Dumnezeu și istoriei. Considerările politice făcute asupra trecutulu au a fi instructive, dar scopulu lor trebuie se fie numai prezentele și viitoriulu, pentru-că din organismulu statulu se pota fi delaturatu celu puțin aceea, ce în trecut s'au aretat a fi împiedecatoriu și stricatiosu.

De orice eram petrunsu de aceste adevăruri, deși pe cându am adresatu la 11 Aprilu 1848 cunoscut'a mea declarațiune către parlamentulu din Frankfurt, am fostu disu: „Decă statulu austriac n'ar esista de multu, apoi în interesulu Europei, în interesulu umanității ar trebui se se grabesca a ilu înființa.” Aceste cuvinte au ajunsu a își castiga aproape unu renume universalu, prin renumitul banu Jelacici, care le-au scrisu pe stindardulu seu, sub care în timpul celu mai criticu, s'au luptatu pentru unitatea și independența Austriei.

După ce înse au trecut dilele de periculu și cându érași se înbuldieau la cărmă statulu barbati de aceia, pentru cari totu ce nu aparține nobletii sau chiaru este slavicu, nu merita consi-

derare, fiindu nenobilu, am cădiutu și eu sub anatem'a generală și în Viena s'au aflatu scriitori, cari probabilu că pentru-că cunoscneau convicțiunile mele mai bine de câtu eu însuși, își permisera a imi înpută, că eu însuși sunt separatu de focu asupra'mi, pentru-că am avutu imprudenți'a a exprima acele cuvinte. Asiguru înse, că nu m'am îndoit unu singuru momentu despre adevărulu acelor cuvinte și că prin urmare astăzi, că și până acuma, le sustienu cu fermitate și speru a le sustienea până la finea vieții mele. Și de orice sunt responsabilu pentru ele lumii și posterității, me simtiu obligatu și am deci și dreptulu, a me declara cum le am înțelesu atuncea și acuma. Și tocmai această declarațiune este obiectulu și coprinsulu acestoru espunerii, atât a celorlalte premergătoare, câtu și acelor ce voru urmă. Așiu vrea se espunu, cum am doritu până acuma și cum dorescu eu și acuma, că se fie regulatu organismulu internu alu Austriei.

(Va urmă.)

Din Bucovina.

(Urmare.)

„Nu știu pentru ce inimă imi palpita cu violentia, pentru ce sufletulu mi se misca cându cugetu la femeia română?”

Ce-i dorescu eu? Viéția!

Ce-a făcutu ea? a salvatu Romanismulu!

Femeia română este o aparițiune rară, e mai mult decăt o femeie. Animă ei e unu tesauru nesecat de amoru, de abnegațiune, de curaj și devotamentu, gură ei de cantă, de vorbește ori de saruta, contine numai melodie, elocența și dulcetiă. Decă ar putea vorbi bravii lui Michaiu, ai lui Stefanu. Hori'a și Jancu, ne-aru spune că femeia le-a datu sarutulu de eroi.*)

O umbre maretie ale trecutulu nostru: Elen'a — mama alui Stefanu, regină a mamelor. — Flóre,

*) Doruri și speranție de Dr. J. C. Drăgescu, Turinu 1871 pag. 36.

Foisiór'a „Observatoriului”.

Cultur'a adevărată este sorgința principală din care isvorește fericirea poporaloru.

(Disertațiune.)

(Urmare și fine.)

Românii au apusu, evulu vechiu s'a terminatu, a urmatu apoi evulu mediu, invasiunile barbarilor au conturbatu liniscea poporaloru europene, s'a incubatu despotismulu, care n'a voit a înțelege cuvintele investiției mantuitoare, poporale n'au potutu fi fericite și îndestilate cu sôrtea lor; pentru aceea dar a trebuit, că se urmede o alta epocă, epocă luminei: evulu nou, fiindu cu mijlocele cele vechi, care au concessu, că reulu se se înradecede în Asia de afund, n'a fostu cu potința vindecarea. Ajutorulu numai dela o schimbare radicală s'a potutu speră, a trebuit se se schimbe animele omenilor; individiu au trebuit se se emancipe de din cerculu egoismulu. În anime au trebuit că se se aprindă foculu simțiului datorințelor, alu responsabilității și dorinți'a de înpace.

Schimbările și reformele s'au începutu. Europ'a s'a scaldatu în unu oceanu mare de sânge, dar ranele reului cu atât a versare de sânge încă nu s'au spălatu de totu, pentru-că poporale nici acum în epocă această a luminei și a culturii, nu sunt destulu de fericite și îndestilate cu sôrtea lor; deci mai este încă multu de vindecatu, sunt încă multe reforme de făcutu. E dreptu aceea ce dicu barbati secolulu prezente, că cultur'a e lumină și faci'a conducătoare la fericire. Acelu popor care are cultura adevărată, acela are și viața; înse cultur'a statelor de astăzi neglige foarte multe principie salutare dela cari depinde binele social.

Bunastarea omenimei nu pretinde o astfelu de cultura, prin care omulu devine disprețuitoriu, îngâmfatu și egoistu; pentru-că cultur'a e unilaterale decă nu se estine la omulu întregu, la toate facultățile și însușirile lui: la spiritulu, la corpulu și sentimente. Cultur'a nu trebuie se fie îndreptată singuru și numai spre agerirea minții și a facultatiloru spirituale, ea trebuie se fie îndreptată totuodată și spre nobilitarea animei, spre pastrarea și plantarea sentimentelor morale. Christosu, modelulu creștinismulu au aratatu calea și direcțiunea culturii

adeverate. Cultur'a creștină impune individoru datorințe, nu numai fatia de statu și societatea omenescă, ci chiaru și fatia de ei însuși și fatia de Dumnezeu; pentru-că pe cum e superflu a radica școlu, decă acele nu sunt basate pe moralitate și religiozitate, chiaru așa de vane voru fi acele tendințe, cari au de scopu latirea culturii îndreptate spre ruinarea religiunii și a moralității. Dica ori și ce propagatori liberalismulu modernu; adevărulu va remanea, că acea cultura, care n'are base religiose și morale, nu va potu mijloci nici odată fericirea individoru și a societății omenesci. Reulu social va remanea o rană nevindecată, unu morbu înbetranitu, decă nu se voru lua măsuri spre moralizarea masei poporaloru și pentru consolidarea religiunii. Decă la estinderea culturii aceste puncte de vedere nu se voru lua în considerare, atunci pe di ce merge se va mari disordinea socială și miscalirea reuții, cari potințedă pasiunile multimei, ce alergă după comoditate și doresce voluptățile trecătoare. Conformu epocii de astăzi o așa cultura ar fi de doritu, care se fie radimată pe principiele creștinesci. Creștinismulu a eliberatu poporale și națiunile din ghiarele barbarismulu funestu, numai această potu ficsă carieră culturii și a progresării omenimei. E necesară dar la toate partile poporaloru o astfelu de cultura, care face din om, om, adică: care e îndreptată spre nobilitarea minții și a animei, spre deșteptarea energiei și a voinții de lucrare, care conduce spre stimarea datorințelor omenesci, spre prețuirea chiamării și a vieții totoror. Numai o atare cultura, va fi capace a îndreptă slăbiciunile multimei, relațiunile morale și spirituale ale individoru; numai o astfelu de cultura va potu vindecă ranele corpulu societății omenesci. Această va fi cultur'a adevărată, care va înbrățiși omulu întregu cu toate facultățile lui: spirituale, morale și corporale. În înțelesulu acesta apoi omulu potu dice cu totu dreptulu, că cultur'a este viața și puterea care conduce destinele și mijlocesce fericirea poporaloru.

„... prim'a condițiune — dice Dr. I. Rohl în oper'a sa.” — pentru consolidarea binelui comunu e

*) Religiunea din punctu de vedere politico-juridic de Dr. Ioanu Rohl adv. în Amsterdam, după traducerea germană de Sylviu Rezeiu, Oradea-mare, 1879, pag. 1 et 2.

religiunea... bunastarea individuală a fiacaru omu, fără excepțiune, dela imperatu până la celu din urma sclavu, geniulu celu mai sublimu că și omulu cu facultățile cele mai modeste, — pentru gustarea păcii interne are lipsa de religiozitate.

„Coprinsulu acestoru două axiome atâtu e de convingătoriu, atâtu e de cunoscutu — continua autoriulu citat — în câtu a aprobă această e chiaru așa de prisos, că și a esplică, cumcă între două puncte lini'a dreaptă e distanța cea mai scurtă.”

Acestu adevăr se potu constată din istoria trecutulu omenimei și decă au fostu atheiști, și omeni, cari sub diferite devise au continuat în toate timpurile una și aceeași luptă contra dreptății, virtuții și a principiloru fundamentali ale religiunii, de acolo nu urmădea încă, că omulu n'are lipsa de religiozitate și investiuri morale; pentru-că decă religiunea înpreunată cu știința, nici chiaru în dilele noastre nu potu produce fericirea poporaloru; căs'a este, că omenimea nu e destulu de cultă, ea încă n'a ajunsu la gradulu perfecțiunii morale în mesura recerută.

Apoi de este popor, care trebuie se se înpace cu religiunea pentru aperiarea bunastării sale nationali, — acela este poporul românesc. Se ne aducemu aminte, că bisericile noastre sunt din timpurile cele mai străvechi, nise redute tari și puternice, cari în decursulu atâtoru secolu de grele suferințe, au resistatu multor atacuri îndreptate contra nemicirii a totu ce este roman și ne-au oferitu unu scutu, care ne-a salvatu nationalitatea; se ne aducemu aminte, că sub drapelulu religiunii noastre amu sustinutu în trecutulu desastroosu acele lupte sangerose, prin cari amu scapatu de perire numele romanu; — și în urma se nu uitamu, că și în viitoru, totu acestu drapelu sacru trebuie se fie scutul celu mai puternic alu existenței și fericirii noastre.

Opiniunea mea este, că omenimea numai atunci va fi fericită, cându va ajunge la acelu grad alu perfecțiunii, că se cunosca, că între statu și biserică trebuie se fie o legatură egală și eternă. Relele de până acuma numai de acolo și-au avutu isvorulu principale, că n'au fostu destui omeni înțelepți, cari se fi nisuitu într'acolo, că se înpace religiunea cu statulu și cu omulu însuși, ridicându-lu la unu oșes-care gradu egal.

În evulu vechiu n'a potutu fi bine, pentru-că omenii erau în partea cea mai mare neculti și jaceau în in-

